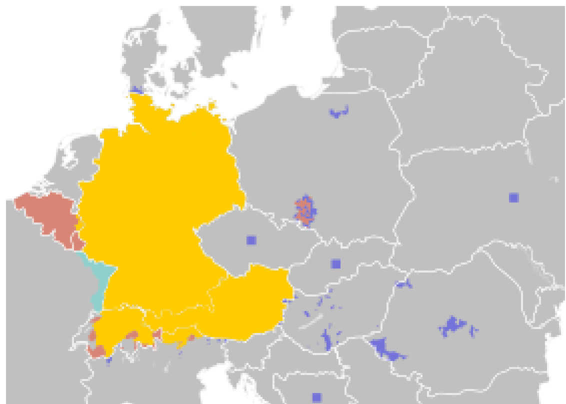
WIKIPEDIA

Limba tedesca

Su **tedescu** (*die Deutsche Sprache, das Deutsche*) est una limba de sa truma olandesu-germànica de su cambu ocidentali de is limbas germànicas de sa famìlia de limbas indo-europeas.
Est sa limba germànica prus difùndia in su mundu a pustis de s'ingresu.

 Articulu in nugoresu 



Isparghidura

Est s'idioma cun su nùmeru prus mannu de fueddantis de limba mama in totu s'Unioni europea, fueddau che primu limba e arreconnotu comente limba ofitziale in Germània, in Àustria, in Lussemburgu, in Bèlgiu (cantones orientalis), in Liechtenstein e in Isvìtzera prus che àteru in sa parti de sus innui si fueddat una barianti tzèrriada "isvìtzeru tedescu" (*Schweizerdeutsch*).

Est fueddau fintzas in unus cantus logus de s'Itàlia comente su Tirolu de giossu o su Friuli (Val Canale), in àterus logus de s'Europa comente in Romania, Polònia (Voivodato di Opole), Frància (Alsàzia e Lorena), e fintzas in partis de is Istados Unidos d'America.

Cun unus 112 millionis fueddantis postus in 38 istadus est una limba pluricèntrica che s'ingresu. Ddui funt ìsulas linguìsticas in totu is cuntinentis e calincunas esistint giai dae parici sèculus.

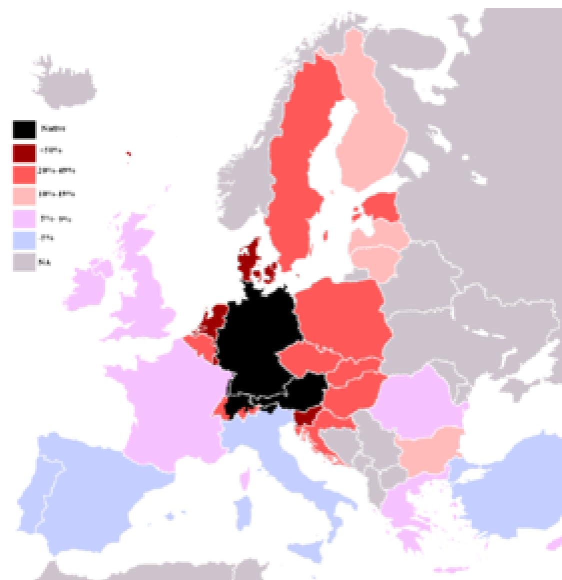
Cuntenutu

Lessicu

Sa prus parte de sos vocabulos in tedescu bènit dae sa camba germanica de sas limbas indo-europeas, mancàri chi bi nd'àpat puru una minorìa picàdas dae su frantzesu, latinu e, pagòra, dae s'inglesu. Est una cosa ispantòsa chi su tedescu bòrtet paràgulas istrànzas fachènde imprèu de s'imbentàrju germanicu ebbìa: est de gai chi Notker III di Santu Gallu fit resessiu a bortare sos trattàos aristotelicos in tedescu anticu lìmpiu in s'annu de Milli. Oje in dìe, podìmus atzapàre pro esempiu *Fernseher /ˈfɛɐn͵zeː(ɐ)/* , chi lu cumpònen *fern* (attèsu) e *sehen* (bìer), chi est sa bortàda esatta de su faveddu grecu-latinu "televisione".

A prima ocràda, su lessicu tedescu est malu a cumprènder. Tòcat puru a ischìre chi una parte manna de lùmenes est una bortàda a sa lìttera dae su latìnu. Eddùncas, fintzas de manèra indiretta, si pòdet iscumbatàre s'internassionalidàde de sos limbàzos, mascamènte in su campu de cosas chi pertènen a sa crèsia (pro

esempiu, *die Wieder-aufersteh-ung* = *re-surrect-io*). Fìntzas sas paragulas chi su tedescu at picàu dae su latìnu si acàttan meda prus a s'ispìssu de cantu unu si pòdat isettàre, pro esempiu *nüchtern* ("a jaunu", dae *nocturnus*), *keusch* ("castu", dae *conscius*), *die Laune* ("s'animu", dae *luna*), *die Ziegel* (dae *tegula*), *die Pfeife* (dae *pipa*) oppuru *kosten* (omonimu de *gustare* e *constare*), *kaufen* ("comporàre", dae *caupo*, in sardu tzilleràrju) e gai sichìnde.



Sa connoschèntzia de su tedescu in Europa.

Dialètos de sa limba tedesca

Sos dialetos tedescos si pòden ischirriàre in duas macrovariedades:

- Su artu tedescu (*Hochdeutsch*): tottus sas allègas chi bènin dae s'artu tedescu anticu, chi an fattu sa roda cunsonantica a su cumìntzu de su seculu de VI e cumprènden s'artu tedescu anticu, su limbàzu chistionàu fìntzas a su 1100, e su tedescu modernu, chin sos dialetos chi fàchen parte de sos grùstios de su "tedescu superiore" (*Oberdeutsch*) e de su "tedescu mediànu" (*Mitteldeutsch*).
- Su bassu tedescu (*Niederdeutsch*): sos dialetos de sa limba bassu-tedesca (*Plattdeutsch*), chistionàos mascamènte in sa Germania de su Nord, e cumprènden sos grùstios de su bassu sassone (*Niedersächsisch*) e de su bassu tedescu de Oriente (*Ostniederdeutsch*) e su grùstiu de su bassu francone (*Niederfränkisch*): s'olandesu bènit dae cùghe.

A s'ispìssu si cussìderat "tedescu berdadèru" sa limba chi si chistiònat in sas regiones de su Nord, mascamènte in sa tzittade de Hannover. Custas regiones, chi tando faveddàban su bassu tedescu, oje in dìe tènen una pronùntzia chi si accùrtziat meda a s'iscrìttu. Custu fàchet a manèra chi s'allega de inìbe si impàret in foras: est prus diffitzile, pro un'istranzu chi istùdiat su tedescu, a cumprènder sos dialetos de su Meridione, pro mòre de su vocalismu e particularidade lessicale chi pertènet a bavaresos, isvevos, austriacos e isvìtzeros. Mancàri tottu, s'istandard est creschènde a puntu tale de picàre pede meda cuffòrma sos dialetos, chi sìche sun isperdènde semper de prus. Una situassione de diglossia b'at pètzi in Isvìtzera, nàschia pro resones istoricas: b'aìat su bisònzu de marcàre differentzias contr'a su pangermanismu de su natzionalsotzialismu, chi podìat pònner in arrìscu meda s'intreghidàde isvìtzera.

Àterus progetus

 Wikimedia Commons tenet files chi ligant a: ***Limba tedesca***

Acàpius de foras

- (**EN**) Brevi istòria de sa limba tedesca (http://web.archive.org/web/20010406025508/http://www.lrz-muenchen.de/~hr/lang/dt-hist.html)